

REVOLUČNÁ VLNA 1848 – 1849 V EURÓPE

Chronológia vybraných udalostí

Apeninský polostrov

12. 1. 1848 - na Sicílii vypuklo povstanie, padla štátna moc a panovník vyhlásil platnosť ústavy z roku 1812.

Február 1848 - sardínsky kráľ Karol Albert vyhlásil ústavu. Nasledovalo Toskánsko a pápežský štát.

Marec 1848 - revolučné hnutie sa rozšírilo na celý Apeninský polostrov.

18. - 23. 3. 1848 - z Lombardska a neskôr z Benátska boli vytlačené rakúske vojská. 22. 3. bola v Benátkach vyhlásená republika.

23. 3. 1848 - Karol Albert sa postavil do čela boja za oslobodené a zjednotené Taliansko a vyhlásil vojnu Rakúsku.

29. 4. 1848 - od prebiehajúcej vojny sa dištancoval pápež Pius IX.

15. 5. 1848 - moci sa znovu ujal neapolský panovník Ferdinand II.

25. 7. 1848 - Rakúšania zvíťazili v bitke pri Custoze. 9. 8. bolo uzavreté prímerie.

Francúzsko

24. 2. 1848 - februárovou revolúciou v Paríži vyvrcholilo opozičné hnutie proti júlovej monarchii. Ľudovít Filip ušiel do Anglicka, moci sa ujala dočasná vláda, ktorá vyhlásila republiku a ohlásila demokratické reformy.

28. 2. 1848 - bol vydaný dekrét o zriadení národných dielní a bola vytvorená luxemburská komisia.

23. a 24. 4. 1848 - voľby do ústavodarného zhromaždenia.

15. 5. 1848 - rozohnaná živelná manifestácia v Paríži.

Jeseň 1848 - Toskánsko, pápežský štát a Piemont zasiahlo hnutie za ústavodarné zhromaždenie. Pápež Pius IX. a toskánsky veľkovevoda Leopold II. museli utiecť.

9. 2. 1849 - bola vyhlásená Rímska republika.

Marec 1849 - Sardínia obnovila boj proti Rakúsku. Po porážke pri Novare 23. 3. odstúpil Karol Albert a jeho syn Viktor Emanuel II. podpísal nové prímerie.

Apríl 1849 - v Toskánsku sa k moci vrátili monarchisti. V máji bol naspäť dosadený Leopold II.

24. 4. 1849 - intervenčné jednotky zahájili útok proti Rímskej republike. 3. 7. vstúpili francúzske vojská do mesta, 14. 7. sa do mesta vrátil pápež.

24. 8. 1849 - Benátky kapitulovali pred rakúskym vojskom.

21. 6. 1848 - bolo ohlásené postupné zastavenie práce v národných dielnach.

23. - 25. 6. 1848 - neúspešné povstanie parížskych robotníkov a remeselníkov. E. Cavaignac diktátorom (do 28. 6.).

4. 11. 1848 - bola prijatá a **12. 11.** vstúpila do platnosti ústava druhej republiky.

10. 12. 1848 - Ľudovít Napoleon zvíťazil v prezidentských voľbách.

13. 5. 1849 - vo voľbách do Národného zhromaždenia zvíťazila pravica pod označením „strana poriadku“.

Nemecké krajiny

27. 2. 1848 - vypukla revolúcia v Bádensku.
2. 3. 1848 - masové zhromaždenia v Bavorsku, ktoré si vynútili liberálnu vládu (11. 3.) a abdikáciu Eudovíta I. (20. 3.) v prospech Maximiliána II., ktorý prisahal na ústavu.
4. 3. 1848 - hnutie za liberálne reformy začalo v Lipsku a rozšírilo sa do Drážďan.
5. 3. 1848 - zástupcovia liberálov a demokratov sa dohodli na zvolaní tzv. Vorparlamentu, ktorého úlohou bolo pripraviť voľby do celonemeckého ústavodarného Národného zhromaždenia.
6. 3. 1848 - vrchol revolučného hnutia v Hesensku a prvé nepokoje v Berlíne.
29. 3. 1848 - pruský kráľ menoval liberálnu vládu.
31. 3. - 3. 4. 1848 - vo Frankfurte nad Mohanom zasadal Vorparlament. Boli vypísané voľby do Národného zhromaždenia, ktoré sa mali konať na základe všeobecného a rovného hlasovacieho práva.
9. 4. 1848 - začala prusko-dánska vojna. Ukončilo ju prímerie v Malmö 26. 8. 1848.
18. 5. 1848 - vo Frankfurte nad Mohanom zahájilo zasadanie Národné zhromaždenie.
28. 6. 1848 - frankfurtský parlament dosadil provizórnu ríšsku správu na čele s arcivojvodom Jánom Habsburským.

1. 11. 1848 - pruský kráľ nastolil kontrarevolučnú vládu. Protestujúci snem bol rozohnaný vojskom a 12. 11. bol vyhlásený výnimočný stav.

5. 12. 1848 - pruský kráľ vydal oktrojovanú ústavu, ktorá síce zachovala niektoré občianske práva, ale výkonnú moc sústreďovala v rukách panovníka.

28. 3. 1849 - frankfurtský parlament prijal ústavu, ktorá síce zachovávala panovníkovu moc, ale rušila šľachtické privilégia a zavádzala demokratický volebný systém. Táto ústava nikdy nevstúpila do platnosti. Parlament zvolil pruského kráľa za nemeckého cisára. Fridrich Viliam IV. ponúkaný titul 3. 4. odmietol.

Apríl - máj 1849 - neúspešný zápas o prijatie frankfurtskej ústavy v jednotlivých nemeckých štátoch.

26. 5. 1849 - Prusko, Sasko a Hanoversko uzavreli dohodu o únii.

30. 5. 1849 - frankfurtský parlament preložil miesto zasadania do Stuttgartu.

18. 6. 1849 - württemberské vojská rozohnali zvyšky stuttgartského parlamentu.

28. 6. 1849 - rozhodujúci útok pruských jednotiek proti revolucionárom v Bádensku.

Úvod

Koncom 40. rokov 19. storočia nastala vo väčšine európskych krajín revolučná situácia. Nahromadili sa politické, spoločenské a hospodárske problémy, ktorých jediným riešením sa zdala byť zásadná zmena pomerov. Revolúcia, ktorá prepukla v januári 1848, napriek neúspechu zmenu priniesla. Ľudstvo začalo písať novú kapitolu svojich moderných dejín.

Revolúcia rokov 1848 – 1849 nadväzovala na Veľkú francúzsku revolúciu ako aj revolučné vlny 20. a 30. rokov 19. storočia. Určujúcou revolúciou v Európe bola francúzska revolúcia 1848 – 1849. Vo Francúzsku mnohé problémy, ktoré v ostatnej Európe len čakali na svoje vyriešenie, boli po Veľkej francúzskej revolúcii už minulosťou. Iné zas boli francúzskymi mysliteľmi teoreticky rozpracované a pripravené na uskutočnenie. Týka sa to najmä myšlienok rovnosti v politickom i hospodárskom zmysle. Revolúcie rokov 1848 – 1849 boli ale najmä revolúciami za práva človeka a občana a za práva národov.

Prejavy revolučnej vlny boli dané všeobecnou politickou situáciou na kontinente, preto boli niektoré príčiny revolúcie spoločné pre všetky národné hnutia. Jednou z hlavných príčin bola nespokojnosť s politickými pomermi, ktoré nastolil Viedenský kongres (1815). Ďalšiu z

hlavných príčin treba vidieť v zmene sociálnej a demografickej štruktúry spoločnosti, ktorá nastala v súvislosti s priemyselnou revolúciou. Neefektívne a feudálnymi prežitkami limitované poľnohospodárstvo nebolo schopné zabezpečiť dostatok obživy pre narastajúcu populáciu. Táto situácia bola ešte v danom čase umocnená neúrodou, hladom a drahotou. Kríza v poľnohospodárstve vyvolávala depresiu priemyselnej výroby, ktorá so sebou niesla nezamestnanosť. Prirodzenými centrami nespokojnosti sa stali mestá, v ktorých sa koncentrovala populácia.

Revolúciu však nerealizovali len najchudobnejšie mestské a vidiecke vrstvy, ktoré požadovali právo na prácu či zrušenie feudálnych prežitkov. Významnú úlohu v nej zohrali intelektuáli, ako šíritelia a interpretátori liberálnych myšlienok, a o svoju časť politickej moci sa hlásila tiež buržoázia, ktorá už mala pevne v rukách hospodársky život. Popri hospodárskej kríze sa teda typickým znakom doby stala takmer všeobecná nespokojnosť s politickým usporiadaním. Vládnuce režimy boli produktom predošlých nepokojov a povojnových rokovaní. Netešili sa podpore a navyše vyhliadky na ich zmenu boli malé. Právo voliť nemalo ani v jednej európskej krajine viac ako 5 % obyvateľstva. Tento stav si uvedomovalo stále viac ľudí, ktorí sa následne začali dožadovať vlastného podielu na politickej moci.

Vo viacerých krajinách, predovšetkým v strednej a južnej Európe, vystúpil do popredia program národnej emancipácie, či už v podobe integračnej alebo dezintegračnej. Preto je táto revolučná vlna často nazývaná aj jarou národov.

Jednotlivé národné revolúcie mali okrem spoločných znakov aj svoje špecifiká. Tie boli dané rôznymi faktormi, napr. aktuálnou politickou situáciou, iným sociálnym rozvrstvením a pod., od čoho sa odvíjali jednotlivé konkrétne požiadavky, ciele, formy boja. Národné revolúcie ale neprebíhali izolovane. Možno badať ich vzájomnú previazanosť a podobnú krivku vývoja. Z uvedeného poznania vychádza periodizácia revolúcie 1848 – 1849. Tá rozlišuje 4 fázy jej vývoja.

Prvú etapu možno vymedziť časom od februára do prelomu marca a apríla 1848. Je to obdobie revolučného prebudenia kontinentu, kedy jednotlivé hnutia boli na vzostupe. Vládnuce režimy boli nútené k ústupkom. Podarilo sa vybojovať viaceré občianske práva a slobody (najmä volebné právo a slobodu tlače a zhromažďovania), nastala poväčšine dočasná zmena vlád. Nepodarilo sa ale narušiť mocenskú základňu starých režimov.

Od apríla do leta 1848 potom dochádza k pomalému ústupu revolučného hnutia. Prejavuje sa snaha zabezpečiť a rozšíriť nadobudnuté práva a slobody. Spravidla v tejto druhej etape nedošlo k prehĺbeniu revolúcie. Práve naopak, nové vlády sa často snažili o dohodu so starou mocou, čím bol daný podnet k začiatku kontrarevolúcie.

Nástup a postup kontrarevolúcie predstavuje tretiu fázu vo vývoji revolúcie. V tomto období, ktoré trvalo približne do konca roku 1848, nasledoval návrat starých režimov či presun časti moci v prospech vybraných zložiek revolúcie.

Pre poslednú fázu revolúcie do leta 1849 je typické, že sa prehĺbila polarizácia revolučného procesu. Na jednej strane kontrarevolúcia systematicky zabezpečovala a

upevňovala znovunadobudnutú moc a snažila sa definitívne potlačiť revolučné hnutie. Na druhej strane v krajinách, kde revolúcia pretrvávala, sa jednotlivé hnutia ďalej radikalizovali.

Revolučná vlna rokov 1848 – 1849 má celý rad špecifik, ktoré určujú jej osobitné miesto v dejinách. Revolučný proces vôbec prvýkrát nadobudol takmer celoeurópsky rozmer, keď zasiahnutá bola väčšina krajín (len obmedzene sa dotkla Anglicka, Grécka, Španielska a škandinávskych krajín; mimo ostalo Belgicko, Holandsko a Rusko). Revolúcia nemala jedno centrum, ale rozvíjala sa formou reťazovej reakcie. Zasiahla do života všetkých zložiek dobovej spoločnosti, a to nielen v oblasti politickej, ale aj hospodárskej a sociálnej. Vplyv predošlých revolúcií bol záležitosťou rokov alebo desaťročí. Priamy vplyv revolúcie 1848 – 1849 trval nanajvýš niekoľko mesiacov. Revolúcie mali podobný priebeh, ktorý sa vyznačoval krátkym vyvrcholením a rýchlou porážkou. Aj keď bezprostredne nedosiahli stanovené ciele, v dlhodobejšom horizonte priniesli závažné dôsledky, pretože viaceré revolučné výdobytky nebolo možné zvrátiť. Boli odstránené feudálne výsady a v mnohých krajinách sa zachovali aspoň zvyšky občianskych práv a slobôd. To sa stalo dobrým východiskom pre budúce postupné zmeny a rozvoj modernej spoločnosti. Hoci sa nikde nedosiahli národné ciele revolúcií, jednotlivé národné programy politicky vyspeli a ich uskutočnenie sa stalo iba otázkou času.

Revolučnú vlnu v Európe ohlásilo povstanie Poliakov v Krakove v roku 1846 a udalosti vo Švajčiarsku v roku 1847.

V januári 1846 sa v meste Krakov, ktoré bolo po Viedenskom kongrese jediným slobodným poľským územím (pod spoločným patronátom Rakúska, Ruska a Pruska), zišli zástupcovia organizácií zo všetkých troch zborov, aby pripravili celopoľské povstanie. To vypuklo vo februári 1846 iba v Krakovsku a bolo rýchlo potlačené rakúskym vojskom. Krakovsko bolo následne pripojené k Rakúsku.

Vo Švajčiarsku jestvovalo už od Viedenského kongresu napätie medzi konzervatívnymi katolíckymi kantonmi a protestantskými kantonmi v otázkach posilnenia federálnych právomocí a demokratizácie ústavy. Konzervatívne kantony vytvorili v rozpore s platnou ústavou vlastnú vojenskú a politickú štruktúru – Sonderbund. Keď sa v roku 1847 proti nej postavila väčšina v spolkovej rade, došlo k vojenskému zásahu a odbojné kantony boli porazené. V septembri 1848 bola prijatá nová demokratická ústava, ktorá zakotvila autentickú federáciu a zaručovala slobodu svedomia, prejavu, tlače, združovania a zhromažďovania.